MUNKEBOS TIDLIGE HISTORIE

Munkebo Sogn
Munkebo Sogn består af byerne Munkebo og Dræby, i dag med Munkebo som langt den største, men sådan har det ikke altid været. Tidligere var også bebyggelsen Trællerup at regne for en landsby, men nu er Trællerup faktisk vokset sammen med Munkebo.

Munkebo Kommune
Indtil sammenlægningen 1.1.2007 med Kerteminde og Langeskov kommuner var Munkebo en selvstændig kommune, bestående af ét kirkesogn. Og som den eneste kommune på Fyn havde Munkebo bevaret sit udseende helt tilbage fra 1841, hvor sognerådene blev indført.

Som borger i Munkebo møder man jævnligt den påstand, at Munkebo er et sært historieløst sted. Oftest fremsat af personer, som enten ikke har noget særligt forhold/ kendskab til byen og egnen, måske fordi de først er kommet til efter 1956.

Det turde være indlysende, at alene Munkebo kirkes alder betyder, at byen selvfølgelig har mange historier at fortælle.

De første tegn på liv

Men lad os starte med at spole tiden næsten 14.400 år tilbage. Den sidste store istid er netop forbi, i næsten 60.000 år har hele det område, vi i dag kender som Skandinavien og et stykke ned i Nordtyskland været dækket af en kæmpemæssig iskage: Den Baltiske Isbræ, men nu er den omsider smeltet.

Den har efterladt bunker af morænemateriale, bl.a. her på Nordøstfyn, hvor det kuperede terræn på Hindsholm og ved Munkebo taler sit tydelige sprog. Det er netop disse bakker, som i parentes bemærket har givet navn til Bjerge Herred.

Der gik yderligere nogle tusinde år, før mennesker kom vandrede sydfra. Ikke for at anlægge bopladser og ikke i stammer. Kun enkelte spredte familier i stadig bevægelse. De nye indbyggere var typisk på jagt efter rensdyr, der jo kunne dække alle de elementære behov: mad, bolig, tøj og våben.

Under gravearbejde til naturgasledninger, blev der i sommeren 1985 fundet et halvt hundrede genstande af guld, bronze og jern, som engang i slutningen af bronzealderen – omkring 800 f. Kr. – var blevet nedgravet ved Kystvejens sving, ca. 120 m ned til den gamle strandbred.

Bl.a. denne armring.

Flere end nogle få hundrede menneskelige indvandrere var der ikke i hele det område, vi i dag kalder Danmark, men enkelte af disse holdt til i Munkebo – i hvert fald en tid. Der er fundet bevis for, at der er skudt elge i Munkebo i Brommetiden (9.700 – 9.000 år f. Kr.). Fundet blev gjort ved det, der i dag er adressen Lærkehaven 17, SØ for Munkebo Bakke.

I alt har Nationalmuseet registreret 115 lokaliteter i Munkebo, hvor der er gjort fund fra de tidligste tider.

Jernalderen (ca. år 1 - 850 e.Kr.)

I løbet af jernalderen opstår i hvert fald tre små landsbyer i det, vi i dag kender som Munkebos område, nemlig Stenby (ved det nuværende Syvstjernen), Garup (omkring gården Garbækstofte, der lå nær SpeedwayCentret), og Dalby (ved Dalbys Høj).

Fælles for disse tre bebyggelser er, at de har kort afstand til vandet, og der er ingen tvivl om fiskeriets betydning for de mennesker, som alle dage har beboet Munkebo-området.

Antallet af huse/gårde i disse bebyggelser kender ingen. I visse tilfælde kunne ”by” godt forstås som én eneste gård.

Et yderst interessant fund blev gjort ved udgravning af en jættestue i marts 1927.
Det var i sig selv ikke nogen imponerende stue: 4 gange 2 meter – og den indeholdt mindst 30 skeletter.
Men det mest opsigtsvækkende fund var kranierne af en kvinde og en ung mand, begge på baghovedets overside gennemboret ved trepanation (åbning af kraniet) med henblik på en hjerneoperation!
I Grækenland fortæller man med stolthed, at man der kunne foretage trepanationer for 2.400 år siden.
Flot klaret, men på Dræby Mark kunne man det samme, bare 2.800 år tidligere!

Vikingetid (ca. 800 - 1050)

Det er fra vikingetiden, at alle sognets tre byer/bebyggelser stammer, og de er nu stedfaste, som de kendes i dag.

Munkebo betyder sandsynligvis "munkenes boder", og refererer ifølge traditionen til den række sammenbyggede småhuse på Fjordvej, som i en eller anden form har ligget der gennem adskillige hundrede år. Den nuværende udgave har dog kun ca. 150 år på bagen.

De 9 sammenbyggede huse, der danner grundlag for begrebet "munkenes boder"

Navnet **Dræby** tolkes som ”byen ved drægh’et”, d.v.s. den smalle landtange, som skibe kan trækkes (=drages) over”. Det, der her tænkes på, er den omstændighed, at der kun er en afstand på ca. 800 meter fra den inderste krog i Kertinge Nor til det sted, hvor Odense Fjord oprindelig nåede ind, før inddæmningerne i sidste halvdel af 1800-tallet.

Endelig giver navnet **Trællerup** næsten sig selv (endelsen –rup svarer til endelsen –torp = bebyggelse).

Ud for Snekkeled blev der i 1996 fundet rester af en undersøisk pælespærring. En kulstof 14-bestemmelse fastslog, at dele af spærringen var fra vikingetiden, mens de yngste dele kunne stedfæstes til middelalderen (begyndelsen af 1200-tallet).

Det, at det var nødvendigt at beskytte sig mod fjender (sørøvere) understreger, at der allerede i vikingetiden må have været en bebyggelse/en havn at beskytte. Udgravninger syd for Munkebo – i området, hvor den senere Stjerneskanse blev opført – er der fundet rester af en strandvold fra jernalderen.

Middelalderen (ca. 1050 - 1540)

Munkebos storhedstid faldt i den første del af Middelalderen.

Beskyttet af pælespærring og beliggende helt inde i bunden af Kertinge Nor var der ingen fare for angreb fra norske vikinger eller vendiske sørøvere, som ellers hærgede Storebælts kyst.

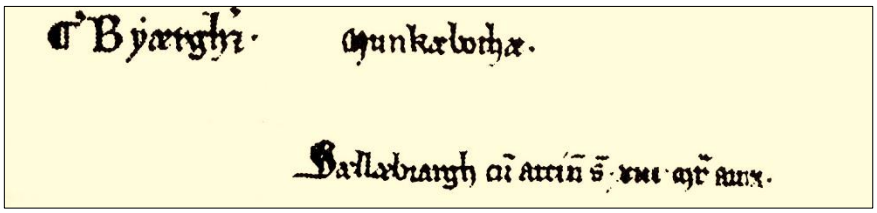

Det første håndgribelige vidnesbyrd om Munkebos eksistens finder vi i den "Jordebog", som Kong Valdemar Sejr lod udfærdige i 1231. Bogen er blandt andet en oversigt over kongens indtægter i alle landets herreder.

Derfor fik Odenses købmænd øje på byen, hvorfra de i sikkerhed kunne udskibe deres varer til andre handelsbyer.

Det har måske også spillet en rolle, at klostrene i Odense for længst havde etableret sig i Munkebo. Her var nemlig et godt beskyttet sted med særlige muligheder for fiskeri. Og munke var store fiskespisere, for i fastetiden havde de forbud mod indtagelse af anden form for kød end fisk.

Der kan gættes på, at brødrenes fiskeri fra sognets kyster er begyndt omkring år 1100, hvor den første kirke i Munkebo blev opført. Den var formentlig af træ, og – naturligvis – bygget af munkene fra Odense.

Det er småt med oplysninger om munkenes tid i Munkebo, for desværre er klosterarkiverne i Odense gået tabt. Men indtil reformationen i 1536 var det munke fra Odense, der havde prædiket i Munkebo kirke, og endnu i 1664 ejer Skt. Knuds og Skt. Hans kloster 12 ud af Munkebos 17 gårde.

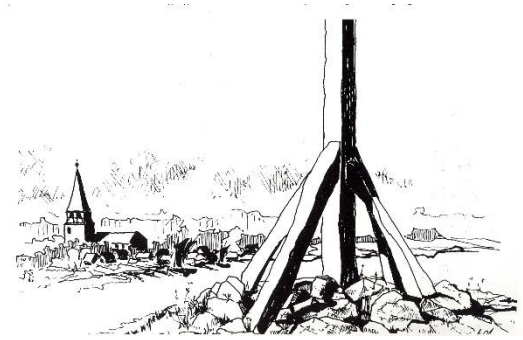

Birketinget havde myndighed til at "dømme forbrydere fra livet", og det blev rejst en galge på den lille ø, Galgeholm, der befinder sig i bunden af Kertinge Nor, tæt ved kysten og voldstedet.
Hvorvidt galgen har været i brug vides ikke. Dødsdomme var – selv i Middelalderen – ikke så almindelige. Til eksempel kan nævnes, at i Bjerge Herreds tingbøger fra 1649-66, som dækker 8 sogne, er der ikke fældet én eneste dødsdom.
Så i det lille Munkebo har henrettelser været en decideret sjældenhed.

Byens betydning i middelalderen understreges desuden af, at Munkebo var sæde for det birketing, som findes under navnet Munkebo Birk og omfattede Munkebo og Drigstrup sogne. Et birk var en mindre retskreds udskilt fra et herred.

Det vides ikke, hvornår Munkebo blev sæde for birketinget. Alle protokoller er for længst bortkommet, men ved en tilfældighed blev der for nogle år siden fundet et originalt pantebrev, udstedt og tinglyst 18. juni 1470 ved Munkebo Birk.

Birket blev nedlagt 5. juni 1578, da ”der fandtes ikke over 12 bønder i birket og næppe så mange, at de kunne holde ting, om nogen fældning overgik dem.”

Men selvom middelalderen var Munkebos glansperiode, så begyndte tiden så småt at rinde ud for byen.

De nyere handelsskibe stak dybere end de gamle, og havde derfor vanskeligt ved at benytte havnen ved Munkebo. Samtidig var forholdene ved kysten blevet mere fredelige, og der var etableret bosættelse der, hvor vi i dag finder Kerteminde, så det blev naturligt at benytte havneforholdene der i stedet.

Dermed flyttede egnens tyngdepunkt sig gradvist fra Munkebo til Kertefjordens Minde.

I 1413 blev Kerteminde købstad, og da broen over sejlløbet ind til Kertefjorden (Langebro) blev opført ca. 1415 var det helt slut med at sejle høje skibe ind i fjorden. Selvom Kongen befalede, at broen skulle ændres til vindebro, lod borgerne i Kerteminde som ingenting, og det fik ingen sanktion.

Med Munkebos utvivlsomme betydning in mente, kan man undres over, hvorfor byen aldrig har fået købstadsrettigheder. Sandsynligvis har byen været for tæt knyttet til Odense til at blive regnet for selvstændig.

*I den sene Middelalder eksisterede hele 3 herregårde i Munkebo sogn, hvoraf der i dag kun er en enkelt tilbage, nemlig **Østergaard**, som under navnet Kiil og Kiilegaard blev opført på en mindre gård fra ca. 1470. Navnet Østergaard stammer fra 1598. Gården ejedes i 1600-tallet bl.a. af Kong Christian IV og hans søn, Ulrik Christian Gyldeløve, sammen med Ulriksholm.*
***Dræbygaard**s oprindelse fortaber sig i det fjerne, men i slutningen af 1500-tallet ejedes den af adelsslægten Urne. Dræbygaard blev brudt ned på et tidspunkt efter 1625.*
***Trællerupgaard** er opført efter Reformationen og lå på den vej, der i dag hedder Skovvej. Trællerupgaard tilhørte i slutningen af 1500-tallet Hans Oldeland, som i 1640 solgte den til Kong Chr. IV, hvis søn, Ulrik Christian Gyldenløve, lod gården bryde ned. Senere genopstod Trællerupgaard, for i 1703 hører den under Østergaard. Hvorlænge den denne gang har eksisteret, vides ikke, men faktum er, at den for længst er borte.*

Svenskerne i Munkebo

De følgende 70-80 år forløber i ro og fred i den lille by i bunden af fjorden. Sognet havde på dette tidspunkt ca. 400 indbyggere fordelt på 43 gårde og 25 huse.

Men i 1657 bliver Munkebo, tillige med den øvrige del af DK, part i Carl Gustavs-krigene (Carl X Gustav). Trængselstiderne var så

småt begyndt med krigsforberedelserne i sommeren 1657: hårde rytterskatter, udvidet pligtkørsel for kongens følge og strenge restriktioner, men først ved de svenske troppers ankomst blev krigen en del af hverdagen.

Feltmarskal Hans Schack

31. oktober 1659 gik den danske hær under feltmarskal Hans Schack i land ved Kerteminde. Den svenske hær under feltmarskal Sultzbach er fulgt med langs kysten og det kommer til en heftig kamp, der ender med, at svenskerne tager flugten sydpå mod Nyborg.

2. november 1659 er Sultzbach og hans soldater dog tilbage på egnen, og de slår sig ned i Munkebo, hvor de plyndrer lystigt og bl.a. drukner byens præst, Claus Hansen (Nakskov) i præstegårdens dam, da han ikke vil røbe, hvor altersølvet er gemt.

Kirkesølvet, også kendt som "Munkebo Skatten"

6. november 1659 forlader svenskerne Munkebo for at møde en dansk styrke, som angivelig er kommet over Lillebælt. Oplysningen viser sig imidlertid at være fejlagtig, så Sulzbach skynder sig tilbage til Munkebo, blot for at opdage, at danskerne under Schacks ledelse har indtaget svenskernes skanser ved kirken.

I stedet tager Sultzbach opstilling på Stjerneskansen (ved nuværende Syvstjernen), hvorfra han forsøger at lokke Schack til et rytterslag, hvor svenskerne vil være overlegne i kraft af flere heste. Det lykkes ikke, og Sultzbach drager derfor til Nyborg for at forenes med den øvrige svenske hær og forberede begivenhederne der.

Feltmarskal Sultzbach

9. november 1659 er svenskerne væk og Schacks hær kan i god ro og orden forlade Munkebo og forberede sig på det afgørende slag ved Nyborg.

Efter krigen

Ødelæggelserne i Munkebo efter svenskernes besøg var betydelige. Flere gårde var brudt ned / brændt af, kirken voldsomt medtaget o.s.v.

Oveni skulle sognet forsørge resterne af to danske regimenter: general Trampes regiment med 372 skånske og holstenske soldater med 300 heste, og oberst Kruses nørrejyske regiment med 611 mand og 500 heste. For det hårdt ramte sogn var det mange ekstra munde at mætte i den strenge vinterperiode ved nytår 1659/60.

Situationen har været den rene jammer. Hele vinteren kunne den forladte kirkegård ikke benyttes, nedtrampet og ødelagt som den var af de mange soldater. Men aldrig har behovet for begravelser i Munkebo vel været større. Problemet blev løst i haverne overfor kirken, hvor langt over hundrede skeletter de seneste århundreder er gravet frem: sognefolk og soldater, der bukkede under for nød og elendighed i vinterugerne.

Men Munkebos beboere kom på fode igen. Hvor lang tid, det har taget, før tingene var tilbage ved det normale, ved ingen, men da provst Nicol Bøgh i 1770 gav sin beskrivelse af Bjerge Herred gav han Munkebo disse ord med på vejen:
”Muncheboe en stoer og velhavende Bye. Drebye nock så stor og derudi en Gaard kaldet Herregården, skiønt nu en Bondegaard. Trellerup længe siden afbrudt og lagt under Østergaard.”

Selvom der aldrig stod et slag i Munkebo, faldt befolkningen alligevel som fluer. Sult og nød var større fjender end sværd og musketter, og oveni hærgede en tyfus-epidemi, som har taget livet af de fleste.

Inddæmningerne i 1800-tallet

Det flade vand i Odense Fjord og Kertinge Nor inviterede initiativrige mennesker til at spekulere i, hvordan man kunne tørlægge disse vådområder og gøre dem til brugbar landbrugsjord.

Resultatet blev omfattende inddæmningsarbejder i Odense Fjord mellem Munkebo og Dræby, hvor der i perioden 1818-74 blev inddæmmet 600 tdl., eller næsten 80.000 kvm.

Tilsvarende planer for vandet mellem Munkebo og Kølstrup i tiden efter de slesvigske krige 1848-50 og 1864 blev gentagne gange søgt gennemført af foretagsomme erhvervsfolk, men hver gang uden held.

I den sidste ende blev det afgørende, at en linje gennem Munkebo og Kerteminde var en del af landets forsvarsplaner i en frygtet tredje krig mod Tyskland. Krigsministeriet fandt vandområder lettere at forsvare end fladt land – og det er krigen i 1864, vi kan takke for det smukke nors fortsatte eksistens.

De næste 80 år

De næste mange år levede Munkebo et stille liv, hvor befolkningen mest ernærede sig ved landbrug og fiskeri, men der var også en stigende andel, der fik arbejde på industrivirksomhederne i Kerteminde og Odense.

Foreningslivet blomstrede, der blev opført forsamlingshuse i både Munkebo og Dræby, så ungdommen kunne øve sig, bl.a. i våbenbrug "til næste gang, tysken kommer …"

Dræby Bageri

De to verdenskrige gik ret ubemærket hen over Munkebo sogn, der var ingen deciderede krigshandlinger, selvom sognet naturligvis led tab, når der var søfolk ombord på skibe, der f.eks. blev minesprængt eller torpederet af tyske u-både.

Hjemmebageriet i Munkebo

Bryllup ved Munkebo Forsamlingshus i 1895

Sognets to landsbyer havde begge alt, hvad der behøvedes: brugs, købmand, slagter, bager, frisør, smed o.s.v. Sågar 2 skoler var der i begge byer.

Men i 1899 etableredes jernbanen fra Odense til Dalby (blev senere forlænget til Martofte), og der blev bl.a. station i Dræby. Stationen og telefoncentralen lå i Dræby, og så talte det mindre, at Munkebo havde kirken og kroen. Dræby havde overtaget rollen som sognets erhvervsmæssige tyngdepunkt.

Det skulle ændre sig i dramatisk i 1956.

Munkebo 1952 - alt ånder fred og idyl